

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף מז

למדנו במשנה - שחכמים אומרים שהאיש נתלה ואין האשה נתלית:

שאלה: מאי טעמא דרבנן: מה הטעם שלפי חכמים האשה אינה נתלית.

תשובה: שכתוב "ותלית אותו": משמע דוקא אותו ולא אותה, והיינו שהאשה אינה נתלית. ואילו רבי אליעזר שסבר שאף האשה נתלית סבר שמה שכתוב אותו, היינו בלא כסותו. [ואין צריך להלבישו, אפילו שנסקל ערום].

ורבנן אין הכי נמי: ומסקנת הגמ' שגם חכמים מודים שמהפס' אותו נלמד שנתלה ערום בלא כסותו, ושרק האיש נתלה נלמד מהפס' "וכי יהיה באיש חטא" משמע דוקא באיש ולא באשה.

שאלה: ורבי אליעזר האי "וכי יהיה באיש" מאי דריש ביה: רבי אליעזר שמתיק לתלות גם אשה כיצד דורש את הפס' "וכי יהיה באיש".

נסיון תשובה: אמר ריש לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה: שדוקא איש נתלה, אבל בן סורר שעדין אינו בכלל איש, אינו נתלה. אלא כיון שכתוב להדיא בברייתא בשם רבי אליעזר שבן סורר נתלה, חוזרת בה הגמ'.

תשובה: אלא אמר רב נחמן בר יצחק: שאנו מרבים שבן סורר גם כן נתלה. ונלמד כיון שיש כאן שני מיעוטים, א. שכתוב "איש" ולא בן סורר ומורה שאינו איש. ב. שכתוב "חטא" דהיינו מי שעל חטאו נהרג, אבל בן סורר ומורה שאינו נהרג על חטא שעשה עכשיו אלא שהתורה ירדה לסוף דעתו של הבן סורר ומורה, שלאחר שיבזז את ממון אביו, לבסוף יהא לסטים, ולכן אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. וכיון שיש כאן מיעוט אחר מיעוט, יש לימוד מיוחד בתורה שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואף בן סורר ומורה נתלה.

למדנו במשנה - אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה, ואין דנין שנים ביום אחד: והיינו שרבי

אליעזר הוכיח לחכמים שכמו שדנו שם כמה נשים ביום אחד כיון שהיתה הוראת שעה, כך גם תלו אותם בהוראת שעה.

אמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות: שכל הדין שאמרנו שאין דנים שני אנשים ביום אחד, היינו כשהם על שני סוגי מיתות, דהיינו שתי עבירות שונות, ורק אז אין דנים ביום אחד כיון שקשה יותר לבית דין לעיין היטב בדיניהם, אבל כשדנים על עבירה אחת ומיתה אחת, דנין אפילו שנים ביום אחד.

שאלה: והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הוא: כיון שכל הנשים ששמעון בן שטח הרג היה באותה מיתה, אם כן מן הדין היה מותר לו להרוג ביום אחד, ואין ראייה שהיה הוראת שעה, ומה חכמים אמרו לרבי אליעזר.

תשובה: אלא אי איתמר הכי איתמר: שרק כשהוא מיתה אחת על עבירה אחת הורגים ביום אחד, אבל כשהוא על שני עבירות אפילו שהוא במיתה אחת אין דנים באותו יום. והמעשה של שמעון בן שטח, היה על כמה עבירות של כישוף, שהיה שם מעשה 'אוב' ו'ידעוני' שהם שני לאוין, ואעפ"כ הוא הרג ביום אחד, כיון שהיתה הוראת שעה.

קושיא: מתיב רב אדא בר אהבה אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת: וקשה על רב חסדא, שהרי נואף ונואפת הם עבירה אחת ומדוע לא יזונו שניהם ביום אחד.

תירוץ: תרגמא רב חסדא בכת כהן ובועלה: שאפילו שהוא מעשה עבירה אחת, יש עליהם שני חיובי מיתה שונים, שהבת כהן דינה בשריפה, ובועלה אם היא ארוסה דינו בסקילה, ואם היא נשואה דינו בחנק.

תירוץ נוסף: או בכת כהן זוממי זוממיה: היינו שמדובר שבתחילה באו עדים והזימו את העדים הראשונים שחייבו את הבת כהן ובועלה מיתה, ויש לימוד מיוחד שהעדים הזוממים מתחייבים את המיתה שהם זממו לבעל ולא את השריפה שזממו לבת כהן. ושוב באו עדים אחרים והזימו את העדים המזימים, וממילא נשאר הדין כפי העדים הראשונים שהבת כהן חייבת שריפה כדינה, ואילו העדים האמצעים שנעשו עכשיו עדים זוממים חייבים את המיתה שזממו לחייב את העדים הראשונים דהיינו מיתת הבעל.

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: ששמע בשם רבותיו שמותר לבית דין להכות ולהעניש שאף שמדין התורה פטור. ובתנאי שכוונתם יהא כדי לעשות סייג -גדר

לתורה כשהם רואים שכך הוא צורך השעה. ואף היה מעשה כן באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים, שאפילו שהוא עבר על איסור דרבנן בכל זאת הביאוהו לבית דין, וסקלוהו. ומשום שהשעה היתה צריכה לכך כיון שהיו ישראל פרוצים בעבירות, משום שהיוונים לחצו עליהם וגזרו עליהם גזירות עד שהמצוות היו בזויות בעיניהם. וכן היה מעשה באדם אחד שבעל את אשתו במקום גלוי, וכיון שרצו לגדור את עניני הצניעות, הביאוהו לבית דין והלקוהו.

משנה: כיצד תולין אותו: מה ששנינו לעיל שהנסקלים נתלים, המשנה מבארת צורת התליה, שהיו תוקעים עמוד עץ באדמה, והיה יוצא ממנו כמין יתד שעליו היו תולין אותו. על ידי שמקרב את שתי ידיו זו על גב זו וקושרן, ותולים אותו בידיו. ורבי יוסי אומר שהקורה לא היתה תקועה באדמה, אלא שהיתה מונחת באלכסון על גבי הכותל, והתלוי שוכב על גבי הקורה.

ומתירין אותו מיד, ואם לן עובר בלא תעשה: דין נוסף במשנה, שמיד אחר התליה היו מורידים אותו. ואם השאירו אותו תלוי כל הלילה עובר עליו בלא תעשה. שכתוב "לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו" והפס' ממשיך "כי קללת אלוקים תלוי" והיינו שכיון שהבריות שואלות מדוע אדם זה נתלה, ויענו להם מפני שבירך את השם, ויצא מזה חילול ה'.

אמר רבי מאיר: דין נוסף במשנה, שרבי מאיר לומד מהפס' "כי קללת אלוקים תלוי" שבשעה שאדם מצטער אפילו כשהוא נענש על עוונותיו, השכינה מתאוננת על כך בלשון קלני מראשי, קלני מזרועי, והיינו כאדם שאומר ראשי כבד עלי וזרועי כבדה עלי. ואם ברשעים הוא מצטער קל וחומר שהוא מצטער על צדיקים שמצטעים.

ולא זו בלבד אמרו: חוזרת המשנה לענין דין הלנת התלוי שלא רק המלין את הנהרג על ידי בית דין עובר בלא תעשה אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה. אבל אם הלינו את המת לכבודו וכגון כדי להביא לו ארון ותרכיכים, אינו עובר עליו משום "לא תלין".

ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו: את הנהרג על ידי בית דין אין קוברים אותו בקברות אבותיו כיון שאין קוברים צדיק אצל רשע. ולכך בית דין היו מתקינים שיהיו שתי בתי קברות, אחת לעוברים עברות קלות יותר שדינם שנהרגים בסייף או נחנקים, והשניה לנסקלים ולנשרפים שהן מיתות יותר חמורות, על עברות חמורות יותר, וגם בזה נאמר שאין קוברים רשע חמור אצל רשע קל. אמנם לאחר שנתעכל

הבשר בקבר, כיון שכבר נתכפר לו עונו במיתתו ובכזיונו, מותר ללקט את העצמות שלו ולקוברם בקברות אבותיו.

והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים ובשלום העדים: הקרובים של הנהרג צריכים לבוא ולשאול בשלום הדיינים ובשלום העדים, כדי להראות שאין הם כועסים עליהם, לפי שדנו דין אמת. וכן אין הקרובים נוהגים עליהם בדיני אבילות, והכזיון שבזה יהא להם לכפרה. אבל מותר להם להצטער עליהם כדין אונן, שכיון שהוא רק בלב אין בכך משום כבוד למת, ולא תימנע כפרתו בשל כך.

גמרא: תנו רבנן אילו נאמר "חטא" "ותלית": היינו אומרים שהדין שמיד תולים אותו, ומת ע"י התליה. ולכך נאמר "והומת ותלית" שכתחילה הורגים אותו ורק אחרי כן תולים אותו.

הא כיצד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה: בכדי שלא יהא תלוי זמן רב, היו הבית מחכים עם גמר דינו עד סמוך לשקיעת החמה, ורק אז גומרים את דינו, ומיד ממייתים אותו, כדי שיסיפיקו לתלות אותו קודם השקיעה, ויוכלו מיד להוריד אותו. והיו עושים כן בזריזות באופן שמיד אחרי שאחד היה קושר השני כבר היה מתיר, ובכך היו יכולים אף לקוברו מיד.

תנו רבנן עץ: אם היה רק כתוב "ותלית אותו על עץ" היינו אומרים שאפשר לתלות בין אם העץ תלוש ובין אם העץ מחובר, ולכך כתוב גם "כי קבר תקברנו". ומכפל הלשון לומדים שגם את העץ שנתלה עליו צריך לקבור. ויש לדרוש שבאיזה עץ תולים אותו רק בעץ שאפשר מיד לקוברו, ואין צריך פעולה נוספת, ולכך לא תולים במחובר, שאז צריך גם קציצה. ורבי יוסי שאומר במשנה שאין תוקעים העץ בקרקע אלא שהוא מונח על גבי הכותל, הוא משום שסבר שצריך שיהא מחוסר רק קבורה, ולא צריך אף להוציאו מהקרקע כדי שיוכלו לקוברו. אבל חכמים סוברים שלהוציא מהקרקע אינו נחשב למעשה, שהתורה תמעט אותו.

למדנו במשנה - כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם: הברייתא מביאה משל על כך שהיו שני אחים תאומים בעיר אחת. שאחד מהם מינו למלך, והשני יצא לליסטיות. וציוה המלך לתלות את הליסטים. אלא כיון שכל מי שראה אותו תלוי היה חושב שהמלך תלוי, לכך ציוה המלך והורידהו מהתלייה. וכך האדם כיון שעשוי בדמות דיוקנו של הקב"ה זלזול הוא כלפי שמים שיהא תלוי.

למדנו במשנה - אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי: אביי ביאר שנלמד שכיון שכתוב "קללת" הוא כאומר 'קל לית' היינו שאינו קל. אמנם רבא הקשה שאם כן שיהא כתוב במשנה כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי, ולכך פירש שקללת משמעותו כאומר קיל לי עלמא, והיינו שהמשמעות גם כן כאומר קלני מראשי והיינו שראשי קל עלי, והכוונה כבד עלי, אלא לפי שאין זה כבוד כלפי מעלה להזכיר כבידות לכן דיבר בכינוי בלשון "קל".

קושיא: האי מיבעי ליה לגופה: שהרי צריך את הפסוק "קללת אלהים" לעצם הדין שמי שבירך את ה' נתלה.

תירוץ: אם כן נימא קרא מקלל, מאי "קללת": ומזה שהפס' כתב תיבה זו משמע שבא גם לדרשא של "קלני מראשי".

ומזה שלא כתב הפס' "קלת" אלא "קללת", על כרחך שבא לרבות גם לדין שצריך לתלות את המקלל.

למדנו במשנה: ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה:

אמר רבי יוחנן משום רשב"י: רבי יוחנן מביא מקור בשם רבי שמעון בן יוחי לדין שכל מי שמלין את מתו עובר עליו בלא תעשה, שכתוב "כי קבר תקברנו" שכפל הלשון בא לרבות את כל המתים, ולא רק את הרוגי בית דין. ויש אומרים שכך למד רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי את הריבוי בפס' "כי קבור תקברנו", שחייב אדם לקבור את מתו.

אמר ליה שבור מלכא לרב חמא: שאלו מנין חיוב קבורה מן התורה, ורב חמא לא ענה לשבור מלכא, אמר רב אחא בר יעקב האם העולם נמסר לטפשים מדוע לא אמר לו שנלמד מהפס' "כי קבר". ודחתה הגמ' שהרי שבור מלכא יכל לענות לו שלא כתוב שהחיוב לקבור באדמה דוקא ושלא לקבור בארון. ולומר לו שנלמד מכפילות הפס' שכתוב "קבר תקברנו", סבר ששבור מלכא לא יקבל דבר זה. וכן לא הוכיח לו שאף אברהם יצחק ויעקב נקברו באדמה, במערת המכפלה, משום שיאמר לו שכך היה המנהג, אבל אינו חיוב. ואף מה שה' קבר את משה, אינו משום שכך החיוב אלא כיון שכך מהנהג העולם, לא שינה ה' את המנהג.

תא שמע "וספדו לו כל ישראל וקברו אתו": מוכיחה הגמ' שכתוב בפס' כאן בפירוש שיש לקבור המת. ואף זה דוחה הגמ' שעשו כן כדי שלא לשנות המנהג. וגם מה שנתבא ירמיהו על הרשעים שימותו ולאחר מכן "לא יספדו ולא יקברו

לדמן על פני האדמה יהיו". אינו משום שאם קיללו כך הוא משום שמסכימים למנהג זה בשמים, אלא שירמיהו קיללם שלא ינהגו בהם כמנהג העולם שקוברים את המתים.

איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא: הגמ' מסתפקת האם מטרת הקבורה היא כדי שלא יתבזה המת לעין כל שיראו שהוא נרקב, או כדי שיהיה לו כפרה על ידי שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות הארץ. והנפק"מ היא באדם שמבקש שלא יקברו אותו, שאם הוא משום בזיון, כיון שליוורשים יש בזיון שהוא מתבזה, אבל אם הוא כדי שיתכפר לו, כיון שאינו רוצה בכפרה אי אפשר לכפותו, ואף אם יקברו אותו לא יועיל לו לכפרה, אחר שאינו רוצה בה.

תא שמע מדאיבור צדיקי: כותבת הגמ' שאין להוכיח מזה שהרי גם צדיקים נקברו, אף שאינם צריכים כפרה. שודאי שגם הם צריכים כפרה כמו שכתוב "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

תא שמע "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו": שאחיה השילוני אמר לאשת ירבעם שרק בנה אביה לבדו יזכה לקבורה, כיון שלא שמע בקול אביו למנוע את ישראל שלא יעלו לרגל. ואם מטרת הקבורה שיהא להם כפרה, גם הרשעים צריכים כפרה, ומדוע שאר בניו לא יקברו. אלא שגם כפרה זוכים הם רק הצדיקים, אבל הרשעים אינם זכאים לכפרה. וכן מה שירמיהו קילל את הרשעים ש"לא יספדו ולא יקברו", הוא משום שהרשעים אינם זכאים לקבורה כשלא חוזרים בתשובה.

איבעיא להו הספיידא יקרא זחיי הוי או יקרא דשכבי הוי: הגמ' מסתפקת האם ההספד נעשה לכבוד החיים או לכבוד המתים. והנפקא מינה אם הוא מבקש שלא יספידו אותו, האם נשמע בקולו או לא. וכן האם אפשר לכופ את הירשים שיוציאו שר כדי שיספידו אותו, כיון שהוא כבוד המת, או לא שהוא כבוד החיים, ואם אינם רוצים אינם חייבים.

תא שמע "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה": אין להוכיח שההספד הוא משום כבודו של המת, ולכך היה מותר לו לעכב את קבורתה של שרה, עד שיחזור אברהם מעקדת יצחק, אבל אם נאמר שההספד הוא משום כבוד החיים קשה כיצד השהה אברהם אבינו את קבורת שרה, עד שיחזור מהעקידה. משום שיש לומר ששרה עצמה היה נוח לה לעכב קבורתה, כדי שאברהם יתכבד על ידי הספדה.

תא שמע "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו": פס' זה נאמר על ההספד שעשו לאֶבְיָה בן ירבעם, ואף שכל בית ירבעם היו רשעים, בכל זאת אין להוכיח שההספד הוא משום כבוד המת, משום שגם למת נוח שיהא נחת לקרוביו, אפילו שהם רשעים.

תא שמע "לא יספדו ולא יקברו": פס' זה נאמר על אנשי הענתות שה' קיללם שלא יספדו אותם, ואין להוכיח שההספד לצורך המתים ולכך קיללם ה', שבאמת יש לומר שההספד לצורך החיים, אלא שאין רצון החיים שהם צדיקים שיהא להם כבוד על ידי ההספד של קרוביהם הרשעים.

תא שמע "בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך": הפס' מדבר על נבואת ירמיהו הנביא למלך צדקיהו, שהוא לא ימות ביד הבבלים, אלא ימות מיתה טבעית, ואת חפציו ישרפו כדרך ששורפים את חפצי המלכים מפני הכבוד, והוסיף אף שיספידוהו. ואף שההספד הוא לכבוד החיים, בכל זאת הנביא מספר לו את זה, לא משום שיש לנפטר כבוד בעצם ההספד, אלא שישראל יתכבדו במלכותו, שהיתה כשל אבותם ולכך ספדוהו "הוי אדון", דהיינו שמלכותו היתה חשובה להם.